

פרשת בהעלותך התשפ"א

ari.kahn@biu.ac.il

הרב ארי דוד קאהן

1. במדבר (פרשת בהעלותך) פרק ט

(טו) וּבְיוֹם הַקִּיּוֹם אֶת־הַמִּשְׁכָּן כָּסֶה הָעֵנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לֵאמֹר הַעֲדַת וּבִעֲרֹב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמֵרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר: (זט) כֵּן יִהְיֶה תְמִיד הָעֵנָן וְכִסּוֹ וּמֵרְאֵה־אֵשׁ לַיְלָה: (יז) וּלְפִי הָעֲלוֹת הָעֵנָן מֵעַל הָאֵהָל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְמִקְוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן־שָׁם הָעֵנָן שָׁם יִחַנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (יח) עַל־פִּי ה' יִסְעוּ בְּנֵי יִשְ�רָאֵל וְעַל־פִּי ה' יִחַנוּ כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֵּן הָעֵנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יְחִנוּ: (יט) וּבִהֲאֲרִיךְ הָעֵנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמַרְתּוֹ ה' וְלֹא יִסְעוּ: (כ) וְאִשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הָעֵנָן יָמִים מְסֻפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי ה' יִחַנוּ וְעַל־פִּי ה' יִסְעוּ: (כא) וְאִשׁ אֲשֶׁר־יִהְיֶה הָעֵנָן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר וְנִעְלָה הָעֵנָן בְּבֹקֶר וְנִסְעוּ אִזּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה וְנִעְלָה הָעֵנָן וְנִסְעוּ: (כב) אִזּוֹ־יָמִים אִזּוֹ־חֲדָשׁ אִזּוֹ־יָמִים בְּהֲאֲרִיךְ הָעֵנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן לִשְׁכֵּן עֲלָיו יִחַנוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסְעוּ־בְהִעָלְתוֹ יִסְעוּ: (כג) עַל־פִּי ה' יִחַנוּ וְעַל־פִּי ה' יִסְעוּ אֶת־מִשְׁמַרְתּוֹ ה' שְׁמְרוּ עַל־פִּי ה' בְּיַד־מֹשֶׁה:

פ

2. מדרש הגדול במדבר (פרשת בהעלותך) פרק ט פסוק יח

על פי ה' יסעו בני ישראל. ובהאריך הענן. למה האריך הכתוב כל כך, כדי להוציא מליבן שלאומות העולם שהיו אומרים ישראל תועין במדבר ומשה רבינו הטען ואינו יודע להיכן הוא מוליכן, כענין שאמר פרעה נבוכים הם בארץ (שם י"ד, ג), כענין שנאמר להלן תעו במדבר בישימון דרך (תהלים קז, ד). לפי כך פירש לך הכתוב שכל אותן המסעות על פי שכניה היו, ואף על פי שחונין במקום זה לילה אחת ובמקום אחר חדש או חסר או יתר, הכל על פי שכניה היה. כשהיה הענן מסתלק ממקום זה וחונה במקום אחר היו נוסעין לאותו מקום. ואף על פי שכל חנייתו ונסיעתו על פי משה היה, ולא היה הענן מסתלק עד שמשה אומר קומה ה', ולא היה שורה עד שהוא אומר שובה ה', מנין שלא היה אומר אלא על פי שכניה, תלמוד לומר בסוף הענין על פי ה' ביד משה (כג). ומנין שלא היו ישראל מהרהרין אחרי משה, תלמוד לומר ושמרו בני ישראל את משמרת ה' ולא יסעו, ואומר את משמרת ה' שמרו על פי ה' ביד משה.

3. ברייתא דמלאכת המשכן י"ג

על פי שלשה היו ישראל נוסעים: ע"פ הקב"ה ועל פי משה ועל פי חוצרות, על פי הקב"ה מנין, שנאמר: על פי י"י יסעו בני ישראל ועל פי י"י יחנו (במדבר ט"ו:ח), על פי י"י ביד משה (במדבר ט"ו:כ"ג). על פי משה כיצד? משה היה אומר מבערב: בהשכמה אתם יוצאים, מיד התחילו ישראל להיות מוציאים בהמתן ומתקנין את כליהם לצאת. על פי חוצרות שנאמר: ותקעתם תרועה ונסעו המחנות וגו' (במדבר י"ה) תקעו והריעו ותקעו שלש תקיעות על כל דגל ודגל, רבי יהודה אומר: שלש תקיעות על כל מטה ומטה (שבט ושבט).

4. מדרש אגדה (בובר) במדבר (פרשת בהעלותך) פרק ט פסוק כג

על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו. לא שיאמר להם הקדוש ברוך הוא ליסע ולחנות, אלא שהיו מביטין בענן שעל המשכן, וביום העלות הענן מעל המשכן, היו יודעים רצונו של מקום שיסעו, ועת שישכון הענן היו יודעים שרצונו של מקום שיחנו: את משמרת ד' [שמרו על פי ה' ביד משה]. כיצד היו ביד משה. שבשעה שהיה רצונו של מקום שיסעו היה הענן נעלה מעל המשכן והיה מקופל ועומד ולא היה הולך עד שהיה משה אומר קומה ה' ויפוצו אויביך (במדבר י"ל"ה), וכשיבוא לחנות כמו כן היה הענן מקופל ועומד ולא היה מכסה המשכן, עד שהיה משה רבינו אומר שובה ה' רבבות אלפי ישראל (שם שם ל"ו), וזהו שאמר ויהי בנסוע הארון וגו', ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל, לכך [נאמר] על פי ה' ביד משה:

5. ספורנו במדבר (פרשת בהעלותך) פרק ט פסוק כג

על פי ה' יחנו. גם בזמן הקצר בלתי השגת סידור עיניהם:

6. רש"י במדבר (פרשת בהעלותך) פרק ט פסוק יח

על-פי ה' יסעו - שנינו במלאכת המשכן: כיון שהיו ישראל נוסעים, היה עמוד הענין מתקפל ונמשך על גבי בני יהודה כמין קורה, תקעו והריעו ותקעו, לא היה מהלך עד שמשה אומר קומה ה' — אז בספרי — ונסע דגל מחנה יהודה:

ועל-פי ה' יחנו - כיון שהיה ישראל חונים עמוד הענין היה מתפזר ועולה ונמשך על גבי בני יהודה כמין ספה, ולא היה נפרש עד שמשה אומר "שובה ה' רבבות אלפי ישראל", הוי אומר "על-פי ה' ביד-משה":

7. העמק דבר במדבר (פרשת בהעלותך) פרק ט פסוק כג

על פי ה' ביד משה. פירש רש"י במקרא י"ח כמו וביד משה שאמר שובה ה' קומה ה', אבל מלשון הברייתא שהבאנו מבואר כמשמעו שהיה הערה למשה במשך קטן לפני מסעם שיכינו עצמם לדבר, ומשמעות ביד משה בכ"מ זה אינו בדבור ממש, אלא בקבלה כדאיתא בכריתות דף י"ג ביד משה זה גמרא, וע' מש"כ בסוף ספר זה:

8. העמק דבר במדבר (פרשת מסעי) פרק לו פסוק יג

ביד משה אל בני ישראל. דלשון ביד משה משמעו דברי קבלה שלא נדבר עמו פא"פ אלא בשפע סיעתא דשמיא, כמש"כ כמה פעמים, וע"ע מש"כ בספר ויקרא סוף התוכחה אלה החקים והמשפטים וגו' ביד משה:

9. במדבר (פרשת בהעלותך) פרק י פסוק יא - לו

(יא) ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענין מעל משכן העדת: (יב) ויסעו בני-ישראל למסעיהם ממדבר סיני וישפן הענין במדבר פארן: (יג) ויסעו בראשנה על-פי ה' ביד-משה: (יד) ויסעו דגל מחנה בני-יהודה בראשנה לצבאתם ועל-צבאלו נחשון בן-עמינדב: ... (יז) והורד המשכן ונסעו בני-גרשון ובני מררי נשאי המשכן: ... (יח) אלה מסעי בני-ישראל לצבאתם ויסעו: ... (כט) ויאמר משה לחבב בן-רעואל המדיני חתן משה נסעו אנו ואלה המקום אשר אמר ה' אתו אנו אנו לקח אתנו והטבנו לך כיה' דבר-טוב על-ישראל: (ל) ויאמר אליו לא אלה כי אם-אל-ארצי ואל-מולדתי אלה: (לא) ויאמר אל-נא תעזב אתנו כיון על-כן ידעת חנתנו במדבר והיית לנו לעינים: (לב) והיה כיתלה עמנו והיה הטוב הוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך: (לג) ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים וארון ברית-ה' נסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה: (לד) וענין ה' עליהם יומם בנסעם מן-המחנה: ... (לה) ויהי בנסע הארץ ויאמר משה קומה ה' ונפצו איביך ונגסו משנאיך מפניה: (לו) ובגוהה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל: פ

10. מדרש אגדה (בובר) במדבר (פרשת בהעלותך) פרק י פסוק לא

והיית לנו לעינים. שאם נטעה בדבר אתה תאיר עינינו, בשם שעשית בדיינין:

11. מדרש הגדול במדבר (פרשת בהעלותך) פרק י פסוק לא

והיית לנו לעינים. שלא תהא לנו לעינים לעיני כל באי העולם ויאמרו דומה שאין אנו רוצין לקבל את הגרים. ועוד דנים את הדברים מקל וחומר ואומרין, מה אם מי שהיה נקרא חתנו שלמלך לא רצו לקבלו על אחת כמה וכמה שאר כל הגרים, נמצאת מונע את הגרים לבוא עמנו וממעט כבודו שלמקום, אלא אף את בוא ולך עמנו, ונמצאת מרגיל את הגרים לבוא עמנו ומרבה כבודו שלמקום לקיים מה שנאמר ברב עם הדרת מלך (משלי יד, כח).

12. תרגום המיוחס ליונתן - תורה במדבר (פרשת בהעלותך) פרק י פסוק לא

ואמר לא כדון תשבוק יתנא ארום בגין כן דידיעת כד הוינן שרן במדברא למידן ואליפת לנא עיסק דינא והיית חביב עלן כבבת עינא:

13. כתר יונתן במדבר (פרשת בהעלותך) פרק י פסוק לא

ויאמר לא נא תעזוב אותנו כי בעבור כן שידעת כאשר היינו חונים במדבר לשפוט ולימדת לנו ענין משפט והיית חביב עלינו כבבת עינינו:

But he said, do not now leave us; for when we were encamped in the wilderness, you knew how to judge, and you taught us the method (or business) of judgment, and you are dear to us as the apple of our eyes

14. רש"י במדבר (פרשת בהעלותך) פרק י פסוק לא

והיית לנו לעינים - לשון עבר, פתגומי; דבר אחר: לשון עתיד — כל דבר ודבר שיתעלם מעינינו, תהיה מאיר עינינו; דבר אחר: שתהא חביב עלינו כגלגל עינינו, שנאמר (דברים י, יט) "ואהבתם את הגר".

15. רשב"ם במדבר (פרשת בהעלותך) פרק י פסוק לא

כי על כן - אשר ידעת ונתתה על לב צרכינו בחנותינו במדבר וגם הייתה לנו לעינים לתת לנו עצה טובה כדכת' בוישמע יתרו דוגמת עינים הייתי לעיור:

16. איוב פרק כט פסוק יד - טז

(יד) צדק לבשתי וילבשני כמעיל וצניף משפטי: (טו) עינים הייתי לעור ורגלים לפסח אני: (טז) אב אנכי לאביונים ורב לא ידעתי אחקרהו:

17. אבן עזרא במדבר (פרשת בהעלותך) פרק י פסוק לא

(לא) אל נא - כמו עתה, וכן כל 'נא' שבמקרא, והוא הפך בלשון ישמעאל. כי על כן ידעת - כמו כי על כן לא נתתה לשלה (ברא' לח, כו), והטעם הואיל וידעת חנותנו, שידעת המקום שחנינו שם, לכה אתנו. והיית לנו לעינים - להראות הדרך, ורבים אומרים, כי והיית לשון עבר, רמז על העצה שנתן למשה, שהראה לו מה שלא ידע, וזה טעם לעינים.

18. רבינו בחיי במדבר (פרשת בהעלותך) פרק י פסוק לא

(לא) והיית לנו לעינים. להורות לנו הדרך, וי"ל כיון שישראל היו נוסעים על פי הענן והוא המורה להם הדרך מה צורך היה להם ביתרו, אבל משה אמר כן כדי לחזק לב קטני אמנה שהיו ביניהם אשר לבם היה יותר מתנחם ומתחזק במנהיג בשר ודם. או יאמר: "והיית לנו לעינים", לעדות בפני האומות ממה שראית בעיניך האותות והמופתים הגדולים ויראו ויקחו מוסר ויכנסו תחת כנפי השכינה, וזה דעת אונקלוס ע"ה שתרגם: וגבורן דאתעבידא לנא חזיתא בעינך.

ובמדרש: (ספרי פ) "והיית לנו לעינים", כל דבר המתעלם מעינינו תהא מאיר עינינו. דבר אחר: תהא חביב עלינו כגלגל עינינו, שנאמר: (דברים י, יט) "ואהבתם את הגר".

19. אלשיך על במדבר (פרשת בהעלותך) פרק י פסוק לא

והוא כי על כן ידעת חנותינו במדבר בבואך מארצך וממולדתך, ותעזוב עושרך וטובך ומשכנות מבטחך. עם ידעך חנותינו במדבר, השלכת אחרי גוך טובות העולם הזה לבא המדברה אחרי ה' ותורתו, ובזה והיית לנו לעינים, כי עינים לראות היית לישראל. כי בך פקחו עיניהם לעבוד את ה'. באומרם, הלא זה אשר לא מבני ישראל עזב ארצו ומולדתו וארמנותיו שדותיו וכרמיו וכל מקנהו לבקש את ה' אל מדבר שמם. ולא שת לבו אל כל טובות העולם הזה. ומה גם עם בני ישראל, כי אחרי ה' נלך כאריה ישאג:

20. בראשית (פרשת חיי שרה) פרק כד פסוק ב - ו

(ב) ויאמר אברהם אל-עבדו זקן ביתו המשל בכל-אשר-לו שים-נא ידך תחת ירכי: (ג) ואשביעך בה' אלהי השמים ואלהי הארץ אשר לא-תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבך: (ד) כי אל-ארצי ואל-מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק: (ה) ויאמר אליו העבד אולי לא-תאבה האשה ללכת אחרי אל-הארץ הזאת ההשב אשיב את-בנך אל-הארץ אשר-יצאת משם: (ו) ויאמר אליו אברהם השמר לך פן-תשיב את-בני שמה:

ותרגום אונקלוס והיית לנו לעינים, גבורן דאתעבידן לנא חזיתא בעיניך, א"כ יש לך לבטוח בד' ולעזוב ארצך ומולדתך ולהאמין בד', וכן עשה. ונ"ל עי"ז נתרבה עונשן של ישראל שאמרו מי יאכילנו בשר, טוב לנו במצרים, בלתי אל המן עינינו, והיינו דרמז ויחר אף ד' מאוד ובעיני משה רע, עיני משה היינו יתרו והיית לנו לעינים, (פי' ע"י עיני משה רע לישראל), והיינו ממש כמ"ש תוס' שלהי קדושין (ע"א ע"א) בשם ר' אברהם הגר קשים גרים לישראל כספחת שהם מדקדקים במצות יותר מישראל, ועי"ז קשה לישראל, וה"נ יתרו קשה לישראל לפי הנ"ל.

והיינו ותדבר מרים ואהרן במשה, כי אמרו מה הי' לו למשה לקבל ספחת בישראל לגרום מיתתם, אין זה כי אשה כושית מארץ רחוקה ממדין לקח ופירש ממנה, ותהי' עזובה לגמרי עזובה מבעלה ומכל משפחתה ובית אבי' כי אין מכיר לה בכל בית ישראל כי כושית היא, ע"כ הוצרך לאסוף יתרו וביתו אליו לפייס אשתו, וזה הגורם לכל זה, ומעיקרא קשיא לא יפרוש ולא יגרום ספחת לישראל, ע"כ נענשה בצרעת שהיא מספחת. ועוד המרגלים נענשו ע"י שלא לקחו מוסר ממרים, והיתה היא מכשול למרגלים כמו שחשדה שיתרו הי' למכשול, וברוך הוא כי אל דיעות ד' ולא נתכנו עלילות.

22. הכתב והקבלה במדבר (פרשת בהעלותך) פרק י פסוק לא

(לא) כי ע"כ ידעת חנתנו במדבר והיית לנו לעינים. אחר שלא היינו נצרכים במדבר למורה דרך, להליכת עמוד האש והענן לפני המחנה, אם כן אין מקום לפרש לשון והיית לנו לעינים, להורות הדרך וכדומה. ונ"ל בכוונת המקרא כי אחרי שידעת אופן חנייתנו במדבר, שהיתה מלאה נסים וגבורות, בזה תהיה לנו לעינים לעדות בפני האומות ממה שראית בעיניך האותות והמופתים הגדולים, המה ישמעו את דבריך ויקחו מוסר ויכנסו תחת כנפי השכינה, כי להיותך אתה כהן מדין אשר מהמפורסם שעברו עליך כמה מהנסיונות בעיני עבודות אלהי נכר הארץ, ובכל זאת אחרי בואך להכרה האמתית להודות באלהי אמת, עד שאמרת עתה ידעתי כי גדול ה' מכל אלהים, הנה תוכל להיות עד הרואה בעיניו על אמתות הדבר, וגם המה ישובו לאמר כמוהו כמונו, גם אנחנו נחסה ונתלונן תחת כנפי אמונה זו; ורז"ל בספרי פי' שם חנתנו לשון חן שראית המן שניתן לאבותינו, ע"ש. וכבר מצאנו שרשי חן ע"מ נל"ה וחנתי לבני בטני (איוב י"ט).

23. זהר מנוקד/תרגום/ חלק ג דף רמד/ב

וין אית מניה תרין גוונים, חזר וסומק. וין, ע' אנפין. הא ע"ב. ולקבל תרין גוונים דין, איהי זכור ושומר דשבת, וע' תיבין דקדוש ויכל"ו, הא ע"ב.

[ליין יש שני גוונים לבן ואדם. וין גימטריא שבעים פנים. הרי ע"ב. וינגד שני גונים של הין, הוא זכור ושומר של שבת, ושבעים תבות של קדוש ויכל"ו - הרי ע"ב.]

מלא, הדא הוא דכתיב כוס (דברים לג) מלא ברפת יי. ואוף דאיהו מלא מיינא דאורייתא. בר נש הכי צריך למקוהי שלים, כמה דאת אמר (בראשית כה) איש תם: גבר שלים. כמו (בראשית לג) ויבא יעקב שלם, הכי צריך למקוהי נשמתיא שלימתא, ולא יהיה בה פגם, (ויקרא כא) דכל אשר בו מום לא יקרב. אוף הכי אלם עם י"ה, הוא אלהים, כחושבן כוס. (שם י"ה) איהו מלא, והפוך אלם ותמצא מלא. אימתי. כד אית תמן י"ה. והיינו (שמות יז) כי יד על כס י"ה. אדנ"י חושבניה ו"ה. עמודא דאמצעיתא מלא מן (תקונים ע' ע"א) תרווייהו. ובגין דא שריא עליה אדם, דהוא שמא מפרש.

[מלא - זהו שכתוב כוס (דברים לג) מלא ברפת ה'. ואף שהוא מלא מיינה של תורה. אדם כף צריך להיות שלם, כמו שנגמר (בראשית כה) איש תם - גבר שלם, כמו (שם לג) ויבא יעקב שלם. כף צריך להיות נשמה שלמה, ולא יהיה בה פגם, שנגמר (ויקרא כא) שכל (איש) אשר בו מום לא יקרב. אף כף אותיות אלם עם י"ה - הוא אלהים, כחושבן כוס. (שם י"ה) הוא מלא, והפך אותיות אלם ותמצא מלא. מתי? כאשר יש שם אותיות י"ה. והיינו (שמות יז) כי יד על כס י"ה. אדנ"י חושבנו ו"ה. העמוד האמצעי מלא משניהם, ומשום זה שורה עליו אדם, שהוא שם מפרש.]

ונותן עיניו בו, בגין דהאי כוס, דאיהו לקבל ארעא דישראל, דאתמר בה, (דברים יא) תמיד עיני יי אלהיך בה. ועיניו דלעילא, אינון שבועין סנהדרין, ומשה ואהרן עליהו. תרין עינין עלאין. חד עין ימין, וחד עין שמאלא, ואינון ע"ב, כמגן ביין. והאי איהו רזא דנותן בכוס עינו.

[ונותן עיניו בו - משום שכוס זה הוא כנגד ארץ ישראל, שנאמר בה (דברים יא) תמיד עיני ה' אלהיך בה. ועינים של מעלה הם שבועים סנהדרין, ועליהם משה ואהרן. שתי עינים עליונות. אחת עין ימין, ואחת עין שמאל. והם ע"ב, כמגן "ביין". וזהו סוד של נותן בכוס עינו.]

24. בראשית (פרשת תולדות) פרק כה פסוק כה

ויצא הראשון אדמוני פלו פאדרת שער ויקראו שמו עשו:

25. שמואל א פרק טז פסוק יא - יג

(יא) ויאמר שמואל אל-ישי התמו הנערים ויאמר עוד שאר הקטן והנה רעה בצאן ויאמר שמואל אל-ישי שלחה וקחנו כי לא-נסב עד-באז פה: (יב) וישלח ויביאהו והוא אדמוני עם-יפה עינים וטוב ראי פ ויאמר ה' קום משחהו כי-זה הוא: (יג) ויקח שמואל את-קרון השמן וימשח אתו בקרב אחיו ותצלח רוח-ה' אל-דוד מהיום ההוא ומעלה נקם שמואל וילך הרמתה: ט

26. בראשית רבה (וילנא) (פרשת תולדות) פרשה סג סימן ח

אדמוני, אמר רבי אבא בר כהנא פאלו שופך דמים, וכיון שראה שמואל את דוד אדמוני, דכתיב (שמואל א טז, יב): וישלח ויביאהו והוא אדמוני, נתיירא ואמר אף זה שופך דמים כעשו. אמר לו הקדוש ברוך הוא (שמואל א טז, יב): עם יפה עינים, עשו מדעת עצמו הוא הורג אבל זה מדעת סנהדרין הוא הורג.

27. במדבר (פרשת בהעלותך) פרק יא

(י) וישמע משה את-העם בכה למשפחותיו איש לפתח אהלו ויחר-אף ה' מאד ובעיני משה רע: (יא) ויאמר משה אל-ה' למה הרעתי לעבדך ולמה לא-מציתי חן בעיניך לשום את-משא כל-העם הזה עלי: (יב) האנכי הריתי את כל-העם הזה אמר-אנכי ילדתיהו כי-תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האמן את-הינק על האדמה אשר נשבעת לאבותיו: (יג) מאין לי בשר לתת לכל-העם הזה כי-יבנו עלי לאמר תנה-לנו בשר ונאכלה: (יד) לא-אוכל אנכי לבדי לשאת את-כל-העם הזה כי כבד ממני: (טו) ואם-ככהו את-עשה לי הרגני נא הרג אם-מצאתי חן בעיניך ואל-אראה ברעתי: פ (טז) ויאמר ה' אל-משה אספה-לי שבועים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי-הם זקני העם ושטריו ולקחת אתם אל-אהל מועד והתיצבו שם עמך: (יז) וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתי מן-הרום אשר עליך ושמתי עליהם ונשאו אתך במשא העם ולא-תשא אתה לבדך: (יח) ואל-העם תאמר התקדשו למחר ואכלתם בשר לוי בכיתם באזני ה' לאמר מי יאכלנו בשר כי-טוב לנו במצרים ונתן ה' לכם בשר ואכלתם: (יט) לא-יום אחד תאכלון ולא יומים ולא חמשה ימים ולא עשרה ימים ולא עשרים יום: (כ) עדו חדש ימים עד אשר-יצא מאפכם והיה לכם לזרא וען כי-מאסתם את-ה' אשר בקרבכם ותבכו לפניו לאמר למה זה יצאנו ממצרים: ...

(כד) ויצא משה וידבר אל-העם את דברי ה' ויאסף שבועים איש מזקני העם ויעמד אתם סביבת האהל: (כה) וירד ה' בענן וידבר אליו ויאצל מן-הרום אשר עליו ויתן על-שבועים איש הזקנים והיה כנוח עליהם הרום ויתנבאו ולא יספו: (כו) וישארו שני-אנשים במהרה שם האחדו אלדד ושם השני מידד ותנח עליהם הרום והמה כפתבים ולא יצאו האלה ויתנבאו במחנה: (כז) וירץ הנער ויגד למשה ויאמר אלדד ומידד מתנבאים במחנה: (כח) וען יהושע בן-נון משרת משה מבחריו ויאמר אדני משה כלאם: (כט) ויאמר לו משה המקנא אתה לי ומי יתן כל-עם ה' נביאים כי-יתן ה' את-רוחו עליהם:

28. במדבר (פרשת בהעלותך) פרק יב

(א) ותדבר מרים ואהרן במשה על-אדות האשה הנשית אשר לקח כי-אשה נשית לקח: (ב) ויאמרו הרק אה-במשה דבר ה' הלא גם-בנו דבר וישמע ה': (ג) והאיש משה עביו מאד מכל האדם אשר על-פני האדמה: ט (ד) ויאמר ה' פתאם אל-משה ואל-אהרן ואל-מרזם צאו שלשתכם אל-אהל מועד ויצאו שלשתם: (ה) וירד ה' בעמוד ענן ויעמד פתח האהל ויקרא אהרן ומרזם ויצאו שניהם: (ו) ויאמר שמעו-נא דברי אם-יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר-בו: (ז) לא-כן עבדי משה בכל-ביתי נאמן הוא:

(ח) פֹּה אֶל־פֶּה אֲדַבְרֶנּוּ וּמְרָאָה וְלֹא בְחַיִּידֹת וּתְמַנֵּת ה' יִבְיִט וּמִדּוּעַ לֹא יִרְאֶתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדֵי בְמִשְׁהָ: (ט) וַיֹּסֶר־אֶף ה' בָּם וַיִּלְחַק: (י) וְהֶעֱנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מַרְיָם מִצְרַעַת כְּשֶׁלֶג וַיִּפֹּן אֶהְרֹן אֶל־מַרְיָם וְהִנֵּה מִצְרַעַת: (יא) וַיֹּאמֶר אֶהְרֹן אֶל־מִשְׁהָ בִּי אֲדֹנָי אֶל־נָא תִשֶׁת עֲלֵינוּ חֲטָאת אֲשֶׁר נֹאֲלָנוּ וְאֲשֶׁר חֲטָאנוּ: (יב) אֶל־נָא תְהִי כַמֵּת אֲשֶׁר בְּצִאתוֹ מִרְחֹם אֱמוֹ וַיֹּאכַל חֲצִי בְשָׂרוֹ: (יג) וַיִּצְעַק מִשְׁהָ אֶל־ה' לֹאמֹר אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ: (יד) וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מִשְׁהָ וְאַבְיָה יֶרֶק יֶרֶק בְּפִנְיָהּ הֲלֹא תִפְלֹם שְׁבַעַת יָמִים תִּסְגָּר שְׁבַעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאֲרָף: (טו) וּתִסְגָּר מַרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים וְהָעַם לֹא נָסַע עַד־הָאֶסָף מַרְיָם: (טז) וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מִחֲצֹרוֹת וַיִּחַגּוּ בְּמִדְבַר פָּאָרָן: פ

29. שמות (פרשת יתרו) פרק יח

(א) וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדֵּיָן חֵתָן מִשְׁהָ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמִשְׁהָ וּלְיִשְׂרָאֵל עִמּוֹ כִּי־ הוֹצִיא ה' אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: (ב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֵתָן מִשְׁהָ אֶת־צַפְרָה אִשְׁתּוֹ מִשְׁהָ אַחַר שְׁלוּחֶיהָ: (ג) וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׂם הָאֵחָד גִּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נֹכְרִיָּה: (ד) וְשֵׁם הָאֵחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיִּצְלַנִּי מִחַרְבַּת פְּרָעֹה: (ה) וַיָּבֵא יִתְרוֹ חֵתָן מִשְׁהָ וּבָגִיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֲגֵה שֵׁם הַר הָאֱלֹהִים: (ו) וַיֹּאמֶר אֶל־מִשְׁהָ אֲנִי חֲתַנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלַיךְ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה: (ז) וַיֵּצֵא מִשְׁהָ לַקְרָאת חֲתָנָהּ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּשְׁקֵלוּ וַיִּשְׁאָלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשִׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֲהֻלָּה: (ח) וַיִּסְפָּר מִשְׁהָ לְחֲתָנָהּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְפָרְעֹה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֵת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מִצָּאתֶם בְּדֶרֶךְ וַיִּצְלַם ה': (ט) וַיִּסְדַּח יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה ה' לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם: (י) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרָעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרַיִם: (יא) עַתָּה יִדְעִיתִי כִּי־גָדוֹל ה' מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם: (יב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֵתָן מִשְׁהָ עִלָּה וּזְבָחִים לְאֱלֹהִים וַיָּבֵא אֶהְרֹן וְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֹכֵל־לֶחֶם עִם־ חֵתָן מִשְׁהָ לִּפְנֵי הָאֱלֹהִים:

(יג) וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיָּשֶׁב מִשְׁהָ לְשִׁפְט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל־מִשְׁהָ מִן־הַבֶּקֶר עַד־הָעֶרֶב: (יד) וַיֵּרָא חֵתָן מִשְׁהָ אֵת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עָשָׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מַה־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מִדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדְּךָ וְכָל־הָעָם נֹצֵב עֲלֶיךָ מִן־בֶּקֶר עַד־עֶרֶב: (טו) וַיֹּאמֶר מִשְׁהָ לְחֲתָנָהּ כִּי־יָבֵא אֵלַי הָעָם לְדַרְשׁ אֱלֹהִים: (טז) כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דְּבַר בָּא אֵלַי וְשִׁפְטֵתִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו: (יז) וַיֹּאמֶר חֵתָן מִשְׁהָ אֵלַי לֹא־טוֹב הַדְּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה: (יח) נָבֵל תִּבְלֹ גַם־אַתָּה גַם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כַבֵּד מִמֶּךָ הַדְּבָר לֹא־תוֹכֵל עֲשֹׂהוּ לְבַדְּךָ: (יט) עַתָּה שָׁמַע בְּקִלִּי אִיעֲצֶךָ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הִנֵּה אַתָּה לָעָם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבֵּאת אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים: (כ) וְהִזְכַּרְתָּ אֶתְהֶם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדְּרָךְ יִלְכוּ בָּהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: (כא) וְאַתָּה תַחֲזֶה מִכָּל־הָעָם אֲנָשֵׁי־חַיִל יִרְאִי אֱלֹהִים אֲנָשֵׁי אֱמֹת שְׂנֵאִי בַצַּע וְשִׁמַּת עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלִפִּים שָׂרֵי חַמְשִׁים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֵת: (כב) וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהִנֵּה כָל־הַדְּבָר הַגָּדוֹל יָבִיאוּ אֵלַיךְ וְכָל־הַדְּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְטוּ־הֶם וְהִקְלִ מֵעֲלֶיךָ וּנְשָׂאוּ אֶתְךָ: (כג) אָם אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה תַעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וַיְכַלֵּת עֲמָד וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מִקְמוֹ יָבֵא בְשִׁלוֹם: (כד) וַיִּשְׁמַע מִשְׁהָ לְקוֹל חֲתָנָהּ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמַר: (כה) וַיִּבְחָר מִשְׁהָ אֲנָשֵׁי־חַיִל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רֵאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלִפִּים שָׂרֵי חַמְשִׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֵת: (כו) וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־הַדְּבָר הַקָּשֶׁה יָבִיאוּ אֶל־מִשְׁהָ וְכָל־הַדְּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְטוּ־הֶם: (כז) וַיִּשְׁלַח מִשְׁהָ אֶת־חֲתָנָהּ וַיִּלַּךְ לוֹ אֶל־אַרְצוֹ: פ

30. העמק דבר בראשית (פרשת נח) פרק יא פסוק לא

(לא) ויקח תרח את אברם בנו וגו' ללכת ארצה כנען. אף על גב שלא היה עוד מאמר ה' לאברהם אבינו, מכל"מ כבר היה הערה מן השמים וראה מרחוק קדושת הארץ, וכמש"כ להלן ט"ז ז'. והוא דכתיב ויקח תרח וגו', אף על גב דעיקר רצון אותה יציאה היה אברם ובעצתו, מכל"מ כיון שהיה אברם שקוע ברעיונות אלקיות או חכמות, ולא יכול להנהיג נסיעה הוא וביתו, על כן נמסר הנסיעה לאביו והוא לקח את אברם וכל הכבודה על ידו:

31. העמק דבר בראשית (פרשת לך לך) פרק טו פסוק ז

[ונראה שגם בסדר עולם אין הכונה שהי' הדבור לאברהם כשהי' בן שבעים, אלא שהי' אז הערה מן השמים וקול דודו ית' דופק על ליבו לצאת מאור כשדים לחרן ומשם לארץ ישראל, והערה זו מפורש בס' ישעיה מ"א מי העיר ממזרח וגו'].

32. העמק דבר בראשית (פרשת ויחי) פרק מז פסוק כט

ימי ישראל. ולא כתיב יעקב, באשר לא הרגיש חולי וחלישות שיבין מחמת זה כי קרבו ימיו, שהרי להלן כתיב הנה אביך חולה, מבואר שקודם לזה לא היה חולה. ואף על גב שבפירש"י בסמוך אי' מכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה, וכ"כ הרי"ף פ"א דשבת, מכ"מ הפי' חלישות וזקנה, ולא חולי ממש שמקרב המיתה, אלא מחמת שהוא ישראל היה לו הערה רוחנית שקרבו ימיו:

33. העמק דבר שמות (פרשת שמות) פרק ד פסוק כז

ויפגשו. ולא כתיב וימצאו, אלא ויפגשו שמצאו אותו פרוש ומובדל בדביקות מאד נעלה, עד שלא הרגיש משה בביאת אהרן אליו, עד שפגע בו, ובזה נתפעל אהרן והבין כי גבה ממנו ערך משה, ומכ"ש בבואו אל הר האלהים אשר שם ראה מראה נפלאה בסנה, וגם מיועד להעלות שם לערך שאין כמוהו בקבלת התורה, ע"כ בבואו לשם השיג הערה מיוחדת גם עתה:

34. העמק דבר שמות (פרשת וארא) פרק ט פסוק לה

(לה) ולא שלח את בני ישראל. מכאן ואילך כתיב בני ישראל ולא את העם, ללמדנו שמאז החל להוקיר את ישראל והסיר מהם כל העבודה, וכאן נתקיים הלשון שני של גאולה והצלתי אתכם מעבודתם, והיינו דמסיים כאן ביד משה. דמשמעו הערה בעל פה כמש"כ בכ"מ דכתיב ביד משה, וכן כאן היו שינויים מפעולות המכות ע"פ הסימן דצ"ך עד"ש באח"ב, שהיה על המטה אשר ביד משה, דבשלשה הראשונים לא הסיר הסבלות גם כן, וממכת ערוב החל להסיר הסבלות כמש"כ לעיל, וממכת ברד הסיר העבדות לגמרי, רק שלא רצה לשלחם אלא להתנהג בהם בכבוד, וכן עתיד להיות לפני גאולה העתידה כמש"כ סוף שירת האזינו, ועי' בחזית על פסוק שובי שובי השולמית וגו':

35. העמק דבר שמות (פרשת בא) פרק יב פסוק מ

ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים. יתור לשון יש כאן, ומה מקרא חסר אם כתב ומושב בני ישראל במצרים וגם ידוע הפלא שיש בזה המנין, אבל העיקר דמשמעות מושב, הוא ההכנה שיהיו יכולים בני ישראל לשבת שם אח"כ, וכבר נתבאר בפ' ברית בין הבתרים שמאז יצא אברהם אבינו מאור כשדים היה זה הערה מאת ה' שמצא לבבו נאמן להוציא ממנו אומה הנבחרת שיהיו נקראים בני ישראל, ועלה אז במחשבה שקודם שיהיו נבחרים במתן תורה יבואו בגלות במצרים, ואז באו צבאות ה' המה מלאכי מעלה להגדיל ולרומם מלוכת מצרים, כדי שיהיה בזה מושב יפה לבני ישראל אחר כך, וכמש"כ לעיל ז' ד', וע"ז בא מקרא זה ומושב בני ישראל אשר ישבו אח"כ במצרים רד"ו שנה, אבל המושב היה שלשים שנה וגו', שאברהם אבינו היה בן שבעים שנה בצאתו מאור כשדים, והיינו שכתוב עוד,

36. העמק דבר ויקרא (פרשת שמיני) פרק יא פסוק א

לאמר אלהים. לאלעזר ואיתמר, כ"ה ברבה. ואף על גב דגם אל אהרן לא היה הדבור אלא למשה שיאמר לאהרן כפרש"י, וכמו שביארנו בס' שמות ז' ח' שאהרן לא היה שומע כלל אפילו הדבור שהיה עם משה בצדו, מ"מ ודאי היתה מועלת עמידת אהרן שמן הצד, ונמצא פי' ואל אהרן בשעה שהיה אהרן עומד בצדו והיה איזה הערה גם עליו, אבל לבני אהרן לא נגע באותה שעה הדבור כלל, אלא היה המצוה שיאמרו להם ביחוד. והטעם נראה משום שבאלו הפרשיות תלוי עיקר ההוראה בישראל וכמש"כ להלן מקרא מ"ז יע"ש, ואי' בברכות דס"ג ב' ומיץ אף יוציא דם כל תלמיד שכוּעס עליו רבו פעם ראשונה ושותק זוכה להבחין בין דם טמא לדם טהור, וזהו להיות מורה הוראה בישראל, ובשביל שקצף משה על אלעזר ואיתמר ושתקו, בשביל זה נתייחדו להורות בישראל, וע' בסמוך:

37. העמק דבר במדבר (פרשת בהעלותך) פרק ט פסוק יז

ואחרי כן. ביאור זה הלשון יבא על פי מה שביארנו סוף ספר שמות בשם ברייתא דמלאכת המשכן פרק י"ג על פי ג' דברים נוסעין ישראל על פי הקודש ועל פי משה ועל פי חצוצרות כו' ונתבאר שם דעל פי משה היינו שהיה הערה ברוח הקודש למשה מבערב למחר בהשכמה אתם יוצאים, והתחילו לקפל הבגדים והמשא ולהניחם על הבהמות לצאת, ועל פי החצוצרות התחילו להתאסף כל אחד לשבטו ולדגלו, דבשעת חניה אף על גב שהיו אהליהם איש על דגלו מכל מקום המה היו מפוזרים, ובשעת תקיעת החצוצרות החלו להתאסף, ובאותה שעה החל הענן להתקפל ועומד וממתין עד שנגמר עסק אסיפה איש על מקומו, ואז הורד המשכן וקפלוהו, וכל זה נמשך איזה שעות עד שנגמר הכל, הלך הענן בדבר משה קומה ה', וזה

נקרא על פי הקודש. נמצא פירוש זה המקרא ובהעלות הענן היינו שנקפל ועמד לצד, ואחרי כן. שכבר היה מקופל ועומד יסעו בני ישראל, היו הולכים ממקום למקום ובאו לדגליהם, ולא מיירי כאן בהליכה ממש, ויבוא עוד להלן בפרשת המסע, וכאן מיירי רק בענין הענן. או נכלל בפירוש ואחרי כן גם בהליכת הענן יסעו בני ישראל. הלכו ממש וזהו נסיעה שלישית, ואם כן שתי הנסיעות נכללו בזה המקום, דשניהם נעשו בפעולת הענן, היינו בהעלות הענן מעל המשכן היתה נסיעה שניה, ואחרי כן היתה נסיעה שלישית:

38. העמק דבר במדבר (פרשת בהעלותך) פרק ט פסוק כג

(כג) על פי ה' ביד משה. פירש רש"י במקרא י"ח כמו וביד משה שאמר שובה ה' קומה ה', אבל מלשון הברייתא שהבאנו מבואר כמשמעו שהיה הערה למשה במשך קטן לפני מסעם שיכינו עצמם לדבר, ומשמעות ביד משה בכ"מ זה אינו בדבור ממש, אלא בקבלה כדאיתא בכריתות דף י"ג ביד משה זה גמרא, וע' מש"כ בסוף ספר זה:

39. במדבר (פרשת בהעלותך) פרק יא פסוק כט

וַיֹּאמֶר לֹא מִשְׁהָ הַמִּקְנָא אֲתָה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם ה' נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן ה' אֶת־רוּחוֹ עָלֵיהֶם:

40. העמק דבר במדבר (פרשת בהעלותך) פרק יא פסוק כט

כי יתן ה' וגו'. הוא מיותר, אבל בזה בא משה להודיע כי אין שום אשם עליהם, באשר שלא בא בהשתדלות, ועל זה אמר דנהי דכל עם ה' אי אפשר שיהיו מתבודדים ומכינים עצמם לנבואה, דאם כן בטל ישוב העולם, אלא זה אפשר שיתן ה' רוחו על כל עם ה' לשעה בלי שום הכנה. ושלמה המלך התפלל בדרך שיר מי יתנך כאח לי וגו' אמצאך בשוק אשקך וגו' [שה"ש ח' א'], והבאור שיהיה כל כך רוח נבואה ודביקות בה' מצוי בישראל עד שיהיה גם בהליכה בחוץ בשוקים וברחובות בלי שום הכנה משיג הערה ודביקות, וזו היא תוחלתנו שיהיה לעתיד לבא, וע' מש"כ בספר בראשית ב' כ"ה על הפסוק ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבוששו:

41. העמק דבר במדבר (פרשת בהעלותך) פרק יב פסוק ג

(ג) והאיש משה עניו וגו'. ביאר הכתוב דלא משום משה וצערו ענה ה' כי היכי דלא לחליש דעתו, אבל באמת משה לא חשש כלל לזה דהאיש משה עניו וגו', אלא משום שנוגע לעיקר התורה לדעת כח מעלתו של משה שהוא למעלה מכל נבואה שבעולם^(א). ומשמעות עניו הוא שאינו חושש לכבודו וצערו, ולא משום שהוא שפל בעצמו ואינו מכיר בעצמו שאינו ראוי לזה הצער והעדר הכבוד^(ב), אלא משמעות עניו שהוא מתנהג בלי חשש על כבודו, והיינו דאמר רב יוסף שלהי מסכת סוטה לא תיתני עונה דאיכא אנא, והוא כדאיתא שלהי מסכת הוריות דכל שני דמלך רבה רב יוסף אפילו אומנא לביתיה לא קרא, ופירש רש"י שלא רצה לנהוג שררה בעצמו שבשעה שנצרך לאומן הלך אליו ולא קרא את האומן לביתה, אף על גב שידע רב יוסף שהוא בערך רבה, מכל מקום לא חשש לכבודו והיינו עונה:

אשר על פני האדמה. הוא מיותר וכבר דרשו בספרי על זה, ולפי הפשט כי באמת בטעמו של עונה יש הרבה אופנים על מה שאינו חושש^(א), יש מזה הטעם ויש מזה הטעם לפי ענין של כל אחד, אבל הוא היה כאדם שאינו עוד על פני האדמה, היינו כמת שאינו יודע או שאינו מרגיש, ואם כן אינו מרגיש שום צער והיינו דאיתא במסכת תמיד [ל"ב א'] דאלכסנדרוס מוקדון שאל לחכמים מה יעשה אדם ויחיה, והשיבו ימית את עצמו, ופירושו ישפיל את עצמו שלא ירגיש בצער ובהעדר הרצון והכבוד, וזה היה מדתו של משה רבנו:

42. העמק דבר במדבר (פרשת פינחס) פרק כז פסוק כג

ויצוהו כאשר דבר ה' ביד משה. כבר ביארנו בכמה מקומות פירוש ביד משה הוא הערה מה' כמו דבר קבלה, והכי נמי משמעות ויצוהו, אמר לו דברי מוסר הנוגע לענין, ושפע מוסר היה דבר ה' ביד משה. ויותר היה ראוי לכתוב כאשר צוה ה', אבל כאשר דבר ה' משמעו דבר ה' בפירוש וכמש"כ לעיל ה' ד', והוא כפירוש רש"י שהאציל מהודו וקירון עור פניו על פני יהושע כדבר ה'. ופירוש ביד משה, שהיה בכחו לעשות כן:

43. העמק דבר דברים (פרשת כי תצא) פרק כד פסוק ח

כאשר צויתם. ולא כתיב כאשר צויתך, כמו לעיל גבי שחיטה, אלא משום דתנן שלהי פ"א דחגיגה דנגעים מקרא מרובה והלכות מועטות, וא"כ לא בא הקבלה ע"י משה כל הנצרך, אלא בבוא מעשה לידי כהן הוא מדקדק בקראי, והיינו מה שכתב הראב"ד בת"כ פ' מצורע, שכהן שבא אליו צרעת, מראה לכל כהנים שבעירו ומלמדם איך להורות, שהוא משום שאין בזה קבלות ומשניות כפי ההכרח, ובשעת מעשה יש לדקדק ולהורות, והכח ניתן לכהן או לחכם שבדור והוא יאמר לכהן, מש"ה כתיב כאשר צויתם שיהיה אז הערה בד"ק **לדקדק בקראי** ולהורות למעשה, וכיב"ז להלן ל"א י"ד ע"ש:

44. העמק דבר דברים (פרשת וילך) פרק לא פסוק יד

ואצונו. היה במשמע להזהיר על הנהגת ישראל, כלשון דכתיב בס' שמות ז' במשה ואהרן ויצום על בני ישראל וגו', אבל מלשון המקרא להלן כ"ג ויצו את יהושע בן נון ויאמר חזק וגו', ולא כתיב לאמר כלשון המקרא כ"פ, אלא הצווי הוא דבר בפני עצמו, והאמירה דבר בפני עצמו. וכיב"ז נתבאר בס' בראשית כ"ח א' ויצוהו ויאמר לו, ועוד שם מ"ט כ"ט, ויצו אותם ויאמר להם עיין שם. והיינו כמש"כ שהיה כאן **הערה** מן ה' אל יהושע איך **לדקדק בקראי** ולהעמיד כח תורה שבע"פ. וכך הפי' לעיל כ"ד ח' כאשר צויתם וע"ש, ובס' בראשית ויצו ה' אלהים על האדם וגו' ע"ש, אלא דשם הוא בענין א' במה שאמר מכל עץ הגן וגו', צוה דברי קבלה היינו שבע מצות, וכאן היה הצווי דבר בפ"ע לדקדק בכל התורה, ויאמר חזק ואמץ בהנהגת ישראל, והכי תניא בספרי פ' פנחס וצו את יהושע, צוהו על דברי תלמוד, וה"נ הפי' ואצונו אזהירו: